

Analiza sadržaja informativne televizijske emisije u kontekstu upotrebe mobitela u izvještavanju o ratu u Ukrajini

Prethodno priopćenje, DOI 10.22522/cmr20240196, primljeno 2. listopada 2023.

UDK: 316.773.3047.44

316.485.26(477)(470+571)

621.395.721.5: 621.397.13

.....

Kristina Čirjak, doktorandica

Sveučilište Sjever, Trg dr. Žarka Dolinara 1, Koprivnica
krcirjak@unin.hr

Matea Cvjetković, doktorandica

Institut za javne financije, Ul. Tadije Smičiklase 21, Zagreb
matea.cvjetkovic@ijf.hr

Željka Perić, doktorandica

Sveučilište Sjever, Trg dr. Žarka Dolinara 1, Koprivnica
zeperic@unin.hr

.....

Sažetak

Razvoj digitalnih tehnologija promijenio je novinarsku profesiju i načine kreiranja sadržaja, prikupljanja informacija i distribucije vijesti, u kojima se sve češće koriste snimke kreirane mobitelima. To je doprinijelo razvoju građanskog novinarstva, čija je uloga posebno došla do izražaja u izvještavanju o ratu u Ukrajini prilikom čega su građani širili videomaterijale posredstvom pametnih telefona i društvenih mreža, a koji su se potom emitirali i u televizijskim emisijama, što do sada nije bila uobičajena praksa. Stoga se cilj ovoga rada temelji na analizi uloge mobitela u izvještavanju o ratu u Ukrajini s ciljem utvrđivanja je li došlo do promjene u načinu rada i izvještavanja novinara i televizijskih kuća. U svrhu istraživanja analizirano je deset emisija RTL Direkt prije početka rata u razdoblju od 10. veljače do 23. veljače 2022., te deset emisija nakon početka rata od 24. veljače do 14. ožujka 2022., a dodatno je proveden polustrukturirani intervju s RTL-ovim reporterkom i snimateljem koji su se zatekli u Ukrajini na početku rata te su prenijeli svoja iskustva korištenja mobitela prilikom izvještavanja o ratu. Analizom sadržaja utvrđeno je da se korištenje videomaterijala snimljenog mobitelom povećalo u informativnim emisijama nakon početka rata u Ukrajini i to za 4,3 puta, iz čega je vidljivo da je rat u Ukrajini utjecao na promjenu televizijskih praksi.

Ključne riječi: analiza sadržaja, Ukrajina, Rusija, rat, mediji, televizija, mobilni telefoni

1. Uvod

Pod utjecajem modernih tehnologija i interneta promijenili su se mediji, ali i očekivanja publike. Od internetskih medija očekuju se brze i potpune informacije obogaćene audiovizualnim materijalima koji omogućuju interaktivnost. Razvoj digitalnih tehnologija nije promijenio samo medije nego i novinarsku profesiju u kojoj su se izmijenili načini kreiranja sadržaja, prikupljanja informacija i distribucije vijesti (Reyes-de-Cózar i sur., 2022). U takvim okolnostima Hermida (2010a) konstatira da nove tehnologije predvođene *Twitterom* korisnicima donose razlomljene vijesti putem različitih digitalnih kanala i uređaja, što naziva ambijentalnim novinarstvom, iz kojeg nastaje medijski svijet s više manjih fragmentiranih vijesti koje dolaze od službenih i neslužbenih izvora (Hermida, 2010b; Deuze, 2019). Veći naglasak se stavlja na način i kanale kojima je vijest distribuirana publici, umjesto na njezin sadržaj, a cilj je privlačenje što većeg broja korisnika da bi se od nekoć pasivne stvorila aktivna publika koja sudjeluje u stvaranju medijskog sadržaja. To je doprinijelo razvoju građanskog novinarstva u kojemu se najčešće izvještava mobitelom, a čija je uloga osobito došla do izražaja u izvještavanju o ratu u Ukrajini, prilikom čega su građani širili videomaterijale posredstvom pametnih telefona i društvenih mreža (Özdemir, 2023). Vijesti su se prenosile gotovo simultano s odvijanjem rata na bojišnicama i to najčešće na društvenim mrežama. Navedeni načini izvještavanja nisu zaobišli ni televiziju (Jurrat, 2011). S obzirom na to da građansko novinarstvo kao alternativni izvor vijesti može pružiti trenutno ažuriranje novosti te približiti novinare mjestu događaja, posebice kada se radi o geografski dislociranim lokacijama te situacijama poput rata ili sukoba (Pannti i Bakker, 2009), uočava se sve češće korištenje amaterski snimljene fotografije i videomaterijala s mobilnih uređaja i u televizijskom programu (Jurrat, 2011).

Stoga se cilj ovoga rada temelji na analizi uloge pametnih telefona u izvještavanju o ratu u Ukrajini, s namjerom utvrđivanja količine, okolnosti i namjere korištenja videomaterijala u televizijskim emisijama. Uzimajući u obzir da su snimke mobitelom zbog loše kvalitete do sada izbjegavane u informativnom televizijskom programu, radom će se analizirati jesu li rat u Ukrajini i moderne tehnologije doveli do promjene u načinu rada i izvještavanja. U svrhu istraživanja analizirano je deset emisija prije početka rata u razdoblju od 10. veljače do 23. veljače 2022. te deset emisija nakon početka rata od 24. veljače do 14. ožujka 2022. Uz to, intervjuirani su reporterka i snimatelj RTL-a koji su prve dana rata proveli na terenu u Ukrajini, kako bi iznijeli svoju percepciju i podijelili svoja iskustva o izvještavanju mobitelom u takvim okolnostima. Rad je podijeljen u pet

dijelova. Prvi dio rada bavi se utjecajem interneta i modernih tehnologija na tradicionalne medije i novinarstvo, dok se drugi dio fokusira na promjene koje su u medijski svijet donijeli mobilni uređaji. Treći dio obrađuje ulogu mobitela u ratnim okolnostima te njihov utjecaj na publiku i percepciju rata u javnosti. Zatim slijedi metodologija u kojoj je opisan način provedbe istraživanja, nakon čega se prezentiraju i raspravljaju rezultati s ograničenjima te preporukama za buduća istraživanja, dok se u zaključku sistematizira sve navedeno.

2. Masovni mediji i digitalna kultura

Novinarstvo je pod utjecajem modernih tehnologija doživjelo velike promjene. Od internetskih medija očekuju se brze i cjelovite vijesti popraćene audiovizualnim materijalima koji omogućuju sudjelovanje publike u kreiranju medijskih sadržaja (Zgrabljic Rotar, 2020). To je utjecalo na smanjenu profesionalnost, točnost informacija i pitanja vezana uz odgovornost novinara i urednika. Brojna empirijska istraživanja pokazala su kako novi mediji ne ispunjavaju očekivanja publike te da se komercijalizacija preselila iz tradicionalnih medija u nove (Zgrabljic Rotar, 2020). Internet mijenja novinarsku profesiju i u nju unosi nove žanrove kao što su internetsko, građansko i javno novinarstvo (Reyes-de-Cózar i sur., 2022). Za razliku od tradicionalnog novinarstva, koje je publici prenosilo vijesti kao dovršen proizvod na vertikalni način, građansko novinarstvo horizontalnog je tipa, koji karakteriziraju “uvijek nedovršene” vijesti (Jurat, 2011), odnosno „interaktivnost, konvergencija, prilagođavanje sadržaja i hiperaktivnost“ (Zgrabljic Rotar, 2020: 24). Građansko i javno novinarstvo predstavljaju novu medijsku kulturu međusobno spojenih praksi koje su po mišljenju medijskih stručnjaka velika prijetnja novinarskim načelima na kojima se temelji proizvodnja vijesti (Jurat, 2011).

Navedene promjene utjecale su i na televiziju, što je dovelo do novih načina prezentacije multimedijских sadržaja. Suvremeno okruženje je prisililo televizijsku produkciju da mu se prilagodi kroz široku dostupnost na različitim platformama, ponajviše *online* jer je internet postao „mreža svih mreža“ (Šimunović, 2020). Internet je kao glavni izvor informacija sve promijenio. Dok je televizija sinkroni medij u kojemu su svi sadržaji dostupni u istom trenutku svim gledateljima, internet objedinjuje sinkronu i asinkronu razmjenu sadržaja koja se nikad ne prekida te kao stalno otvoren kanal uvijek poziva na komunikaciju (Peović Vuković, 2011).

Kao rezultat toga, televizijske vijesti se suočavaju s višestrukim krizama gledanosti, sadržaja, konkurencije i svoje funkcije javnog servisa (Peović Vuković, 2011). S obzirom

na multipliciranje vijesti dostupnih na tržištu, tradicionalno iskustvo gledanja nestaje, a javnost sve manje traži vijesti putem televizije (García-Avilés, 2020). Najčešći formati televizijskih vijesti reproduciraju formulu koja je funkcionirala desetljećima, ali je sada kroz spoj televizije, interneta i društvenih medija bitno modificirana, budući da se televizija teško može natjecati s neposrednošću društvenih medija. Televizija je cijelo vrijeme težila što boljoj kvaliteti slike i zvuka snimljenih profesionalnom opremom. Međutim, nova vremena su u svrhu informiranosti građana dozvolila emitiranje slike i zvuka snimljenih u lošijoj rezoluciji, pa televizija sve češće preuzima amaterske fotografije i videosnimke s društvenih mreža koji mogu narušiti kredibilitet televizijske kuće (Pantti i Bakker, 2009).

Pojava mobilnih uređaja koji imaju kameru i pristup internetu obilježila je početak korištenja takvih uređaja u novinarskom izvještavanju (Westlund, 2013). Mobilni uređaji su uvelike promijenili novinarsku praksu jer su novinarima olakšali obavljanje zadataka bez obzira na to gdje i kada se nalaze na terenu, a pridonijeli su i lakšoj komunikaciji s redakcijom kroz primanje i slanje elektroničke pošte (Westlund, 2013). Internetska umreženost, napredne funkcije pretraživanja te dostupnost različitih aplikacija suočili su novinare s novim načinom rada, što im je omogućilo bržu provjeru informacija i podataka uz samo nekoliko klikova mišem (Kitsa, 2019).

Vijesti nadograđene tehnološkim inovacijama mogu lakše i preciznije publici prikazati stvarno stanje na mjestu događaja otkuda se vijest prenosi (Pavlik, 2022). U te tehnološke inovacije i alate ubrajaju se i kamere koje mogu snimati fotografije i videozapise visoke rezolucije, satelitske slike te fotografije i videozapisi u formatu od 360 stupnjeva (Pavlik, 2022). Istraživanja su pokazala da novinarstvo nadograđeno tehnološkim inovacijama i alatima može bolje angažirati publiku, pridonijeti boljem razumijevanju prikazanih događaja te stvoriti veću empatiju (Archer i Finger, 2018). Stoga se mobilni uređaji odavno više ne koriste samo za komunikaciju nego i za pretraživanje informacija i vijesti te su unijeli veliku promjenu u tradicionalne medije (Westlund, 2013). Prihvatanje mobitela u izvještavanju razlikovalo se od medija do medija, no svakako je utjecalo na mobilno izvještavanje, bavljenje novinarstvom i na obavljanje novinarskih zadataka na terenu i u redakciji. Brautović (2011) mobitele smatra idealnim za izvještavanje o izvanrednim događajima jer su korisnicima uvijek pri ruci. Iako se mobitelima nekoć izvještavalo putem SMS-a, danas korisnici to čine putem elektroničke pošte, *WhatsApp*, *Vibera* i prije svega društvenih mreža. To je utjecalo na promjene kanala distribucije, a mijenja se i sam izvor vijesti koji sve učestalije postaje publika. Ono što je nekoć radio novinar, danas rade građani, što najčešće dolazi do izražaja u izvanrednim situacijama (Brautović, 2011).

3. Novinarsko izvještavanje u ratnim okolnostima

3.1. Izvještavanje o ratu u Ukrajini

Novinarstvo se promijenilo, ali neka pravila izvještavanja iz ratom pogođenog područja ostala su ista. Koliko je to opasan i težak zadatak govori priručnik za ratne izvjestitelje objavljen 1990., a u kojem se detaljno navode upute novinarima o ponašanju u ratom pogođenim područjima (Mučalo, 1999). Ratno izvještavanje u određenim trenucima može uzdrmati temeljne vrijednosti novinarstva, posebice kada treba zadržati neutralnost te objektivno predstaviti sve strane sukoba (Nygren i sur., 2016). Ova je norma, naravno, pod velikim pritiskom države i vojske kada novinari trebaju podržati “vlastitu stranu” (Robinson i sur., 2005). U takvim okolnostima mnogi mediji su skloni koristiti patriotski okvir izvještavanja i pokrivanja događaja u kriznim situacijama koje prijete dobrobiti njihove nacije (Nygren i sur., 2016). Iznimka nije ni rat u Ukrajini, službeno započet u veljači 2022. S obzirom na to da se radi o najvećem ratu u Europi od završetka Drugog svjetskog rata, vodeće svjetske novinske agencije poslale su svoje timove za praćenje rata i izvještavanje s prve crte bojišta u elektroničkim, digitalnim i tiskanim medijima. Novinari, građani i političari, ponajviše ukrajinski predsjednik Volodymyr Zelensky, okrenuli su se društvenim mrežama kao što su *TikTok*, *Telegram* i *Twitter* kako bi dokumentirali strahote rata za globalnu publiku u stvarnom vremenu. Humanitarna kriza koja se odvijala u Ukrajini, zajedno s odgovorom Zapada na rusku invaziju poprimila je dalekosežne političke i gospodarske posljedice (Eddy Fletcher, 2022).

Paralelno, brojne novinske kuće doživjele su rekordan angažman publike (Kersley, 2022). *Guardianov* internetski portal je po broju pregleda internetske stranice samo četiri puta u povijesti bio više puta otvaran nego u veljači kada je započeo rat, dok njihov blog o ukrajinskom ratu ima po dva milijuna pregleda dnevno. Britanske novine *The Sun* u prvom mjesecu od početka ruske invazije, imale su preko 70 milijuna pregledanih priča vezanih za Ukrajinu, od čega je 40 % prometa došlo iz izravnih posjeta stranici, dok je internetsku stranicu *BBC News* uživo s najnovijim vijestima o invaziji pratilo 396 milijuna ljudi od početka rata do 13. ožujka 2022. (Kersley, 2022).

Sredinom 2022. *The Reuters Institute* objavio je *Digital News Report*, izvješće o navikama publike koje je uključivalo analizu izvještavanja iz Ukrajine te percepciju rata kod publike (Eddy i Fletcher, 2022). Mjesec dana nakon ruske invazije provedeno je istraživanje u Njemačkoj, Poljskoj, Velikoj Britaniji, Brazilu i SAD-u, koje su odabrane jer su predstavljale

različitu razinu udaljenosti od mjesta sukoba, a u svakoj zemlji anketirano je oko tisuću ispitanika. Postavljena su im pitanja o samom ratu, ali i o njihovim interesima i povjerenju prema medijima. U svim zemljama većina ispitanika je pratila vijesti o ratu, a najveći interes bio je u Njemačkoj koja je geografski najbliža Ukrajini (Eddy i Fletcher, 2022). Istraživanje je pokazalo da se nastavila poznata praksa da su se ljudi skloni informirati o velikim svjetskim i kriznim događajima putem televizije. Naime, spomenuta anketa pokazala je da ispitanici u Njemačkoj, Brazilu i Velikoj Britaniji najviše pažnje pridaju vijestima o rusko-ukrajinskom sukobu objavljenima na televiziji. Istoimeno izvješće *Reutersovog* instituta bavilo se i izbjegavanjem vijesti pa su znanstvenici došli do zaključka da se broj onih koji aktivno i često izbjegavaju vijesti povećao u Njemačkoj, Poljskoj i Velikoj Britaniji (Eddy i Fletcher, 2022). Kao moguć uzrok takve pojave autori navode utjecaj negativnih vijesti na raspoloženje publike koja izbjegava takve vijesti kako se ne bi osjećala loše i depresivno. U Poljskoj je čak 40 % ispitanika koji su vijesti čitali svakodnevno i po nekoliko puta nakon početka ruske invazije reklo da su ponekad ili često aktivno izbjegavali takve vijesti. U Njemačkoj i Poljskoj, koje su geografski najbliže Ukrajini, televizija se kao izvor informacija počela više koristiti nego prije početka rata (ibid.). Korištenje društvenih mreža ostalo je ujednačeno ili je padalo, što je uočeno u Njemačkoj, a kao moguć uzrok autori vide težnju građana da imaju profesionalni pristup informiranju, kao i bijeg od stalnih izvještaja i objava.

3.2. Točnost informacija u ratnim okolnostima

U digitalnom dobu laži se šire brže nego istina (Spitzer, 2021). Pokazalo je to istraživanje koje su proveli znanstvenici s *Massachusetts Institute of Tehnology*, a studija je obuhvatila oko 126 000 lažnih i istinitih vijesti objavljenih na *Twitteru* u razdoblju između 2006. i 2017 (Vosoughi i sur., 2018). Rezultati istraživanja su pokazali da ljudi češće dijele lažne vijesti od istinitih te da se lažne vijesti brže šire. Istinite vijesti ne iznenađuju koliko lažne koje izazivaju jake emocije, što se pripisuje ljudskoj potrebi za nenadanim i šokantnim vijestima (Spitzer, 2021). Baš iz tog razloga novinari moraju provjeriti svaku informaciju o ratu prije negoli je objave (Pavlik, 2022). Da bi provjerili činjenice, novinari se moraju osvrtnuti oko sebe, promatrati što se zbiva i kako to utječe na ljude. To podrazumijeva i intervjuiranje vojnika, civila i izbjeglica, odnosno prikupljanje informacija iz primarnih izvora da bi se uvjerali u njihovu točnost.

Tijekom ratnih okolnosti vlada i vojska stavljaju brojna ograničenja na slobodu govora i tiska što može rezultirati netočnim informacijama i neistinama (Ramesh i sur., 2023).

Odmah nakon početka rata ruski predsjednik Vladimir Putin uveo je cenzuru i zakonom zabranio neovisno novinarstvo i bilo kakvo izvještavanje koje nije u skladu sa službenim državnim stavom (Ramesh i sur., 2023). Tako je primjerice zabranio da se u medijima i na društvenim mrežama stanje u Ukrajini naziva ratom ili invazijom jer je to za njega i službenu Rusiju vojna operacija (Pavlik, 2022). Sve one koji se usude rat u Ukrajini nazvati ratom ili ruskom invazijom čeka kazna i do 15 godina zatvora. Zato o ratu u Ukrajini ruski mediji izvještavaju na sasvim drukčiji način nego većina svijeta.

Nakon novog zakona neovisni mediji u Rusiji ugašeni su svojom odlukom jer nisu htjeli izvještavati o neistinama i sudjelovati u ruskoj propagandi (Reuters, 2022). Taj zakon se odnosio i na zapadne medije pa su neke novinarske kuće, poput BBC-ja, odlučile radije ukinuti svoja dopisništva u Rusiji nego govoriti o ruskoj vojnoj operaciji, a ne o ratu i invaziji (Pavlik, 2022). Oni koji su ondje ostali morali su se prilagoditi novim okolnostima ili biti spremni na sankcije i uhićenja. Nedvojbeno je da ruski državni mediji nisu prenijeli istinu o ratu, a prema izvještaju Odbora za zaštitu novinara, više od 150 novinara pobjeglo je iz Rusije nakon novog zakona. Pavlik (2022: 6) naglašava kako Rusija vodi propagandni rat pun dezinformacija protiv kojih se novinari moraju boriti, pri čemu je važno da se sve informacije koje dolaze do njih konstantno propituju, u protivnom će javnost izgubiti povjerenje u vijesti i više neće vjerovati pričama koje vidi, čuje ili na neki drugi način doživi.

Iz tog razloga, važnu ulogu u ratu u Ukrajini odigrali su pametni telefoni koji imaju mogućnost fotografiranja i snimanja, a njihova sveprisutnost je dodatno porasla tijekom invazije (Ermoshina, 2023). Novinarske ekipe imaju profesionalnu opremu za snimanje i fotografiranje, no građani imaju mobilne uređaje i postaju svojevrсни civilni ratni izvještitelji (Prelević i Milosavljević, 2020), čime su proizveli mnogo video i audio materijala koje su dokumentirali kao svjedoci ruske invazije. Na medijima je teška odluka koje će fotografije i videosnimke objaviti, no neki zagovaraju da bi uznemirujuće slike trebalo objaviti i prikazati u medijima samo kada je to opravdano (Pavlik, 2022). Stoga je bitno istražiti odnose i kontekst koji stoje iza te slike (Pavlik, 2022). Pritom se ne smiju zanemariti mogući negativni učinci učestalog objavljivanja takvih slika, kao što su desenzibilizacija ili traumatiziranje, dok neprestano „bombardiranje“ takvim vijestima na društvenim mrežama može dovesti do smanjenog povjerenja javnosti. Građansko novinarstvo i blogovi mogu doprinijeti demokratizaciji komunikacija, ali moraju biti utemeljeni na etičkim načelima, poštujući ljudsko dostojanstvo, privatnost, autentičnost, vjerodostojnost i pravdu (Prelević i Milosavljević, 2020: 32).

4. Metodologija i rezultati istraživanja

4.1. Metodologija rada

Glavni cilj istraživanja bio je doznati kako su ratne okolnosti utjecale na korištenje materijala snimljenih mobilnim uređajima u novinarskim izvještajima. Ovim istraživanjem stoga se utvrđuje kakve su promjene nastupile i zašto je do njih došlo. Postavljena su tri istraživačka pitanja:

IP1. Je li rat u Ukrajini promijenio dotadašnji način televizijskog izvještavanja vezano uz videomaterijale manje rezolucije snimljenih mobitelom?

IP2. U kojim situacijama se u informativnim televizijskim emisijama upotrebljavaju videomaterijali snimljeni mobitelom?

IP3. Otkuda se preuzimaju videomaterijali snimljeni mobitelom?

Kako bismo odgovorili na istraživačka pitanja, provedene su metoda analize sadržaja te metoda intervjua, koje pripadaju kvalitativnim metodama istraživanja. Metoda analize sadržaja često se koristi za istraživanje podataka iz informacijskog materijala, a s obzirom na to da je cilj ovog istraživanja odgovoriti na pitanja tipa „što?“ i „kako?“, korišten je kvalitativan ili nefrekvencijski pristup (Metzinger i Toth, 2020). Za potrebe istraživanja metodom analize sadržaja analizirano je deset emisija RTL Direkta do početka rata, u razdoblju od 10. veljače do 23. veljače 2022., i deset emisija od početka rata, u razdoblju od 24. veljače do 14. ožujka 2022. Za jedinicu analize uzet je prilog u emisiji RTL Direkt. Ukupno je analizirano 20 emisija, odnosno 762 sata emitiranog materijala. Emisije su gledane od početka do kraja i pritom se bilježila pojavnost videomaterijala snimljenih mobitelom. Pritom su u obzir uzeti materijali za koje se s visokom razinom sigurnosti može tvrditi da su nastali mobitelom zbog načina snimanja i kvalitete snimke te izvora materijala. Nakon toga materijal je analiziran i u obzir je uzet kontekst događaja o kojem se izvještava. O razlozima korištenja snimki mobitelom obavljani su razgovori s uredništvom i novinarima koji su autori priloga.

Da bi se dobili detaljniji uvidi u motive, razloge i situacije korištenja mobitela u izvještavanju dodatno su provedena i dva polustrukturirana intervjua s reporterkom (Ispitanik 1) i snimateljem (Ispitanik 2) RTL-a, a koji su se zatekli u Ukrajini u prvim danima rata. Prilikom intervjua korišten je podsjetnik s okvirnim temama, ali sam tijekom intervjua slijedio je

logiku razgovora. Riječ je o reporterici i snimatelju s višegodišnjim iskustvom, zbog čega se mogu smatrati relevantnim sugovornicima za intervju.

U Ukrajini su bili dvaput. Njihov prvi posjet bio je tijekom siječnja i početkom veljače 2022., kada su ondje boravili tjedan dana i izvještavali o napetoj atmosferi u zemlji zbog sve češćih ruskih prijetnji. Ponovno su otišli dan prije početka rata, ne sluteći da će ih idućeg jutra u Kijevu probuditi zvuk sirene za uzbunu, nakon čega u Ukrajini ostaju tjedan dana i svakodnevno izvještavaju o ratnim zbivanjima. Kakva je u tome bila uloga mobitela iznijeli su u polustrukturiranom intervjuu odgovarajući na pitanja koja nisu bila strogo formulirala, ali je predviđen sadržaj razgovora. Cilj je bio dobiti odgovore na pitanja koliko su koristili mobitel u izvještavanju iz Ukrajine; zašto su koristili mobitel, a ne kameru; za snimanje kakvih situacija su koristili mobitel; smatraju li da je mobitel u Ukrajini zamijenio kameru i može li mobitel uopće zamijeniti kameru; koliko im je mobitel olakšao posao; što bi izdvojili kao glavne prednosti izvještavanja mobitelom, a što kao nedostatke; kako su reagirali ukrajinski i ruski vojnici i organi vlasti na kameru te je li u tim trenucima urednicima bilo bitno je li materijal snimljen mobitelom ili kamerom.

4.2. Rezultati istraživanja

4.2.1. Rezultati analize sadržaja emisija prije početka rata u Ukrajini

Analizom sadržaja emisija prije početka rata u Ukrajini utvrđeno je da je od deset analiziranih emisija RTL Direkt videosnimka mobitelom korištena ukupno deset puta u šest emisija.

U emisiji emitiranoj 10. veljače 2022. korištena je videosnimka mobitelom u prilogu o inflaciji i kupovini u Mađarskoj. U razgovoru s autorom priloga kao razloge snimanja mobitelom Ispitanik 1 navodi kako nije dobio dopuštenje za snimanje u trgovini pa je u svrhu informiranja javnosti to učinjeno mobitelom. Vijest o doppingu ruske klizačice također je popraćena njezinom amaterskom videosnimkom s natjecanja. Urednik emisije objašnjava kako televizija nije imala prava na snimke s natjecanja, pa je snimka preuzeta s društvenih mreža jer je bila javno dostupna. Uz to, videomaterijal snimljen mobitelom korišten je u *teaseru*¹ i dodatno u prilogu koji izvještava o srpskom tajkunu koji je podnio službeni zahtjev za promjenu godina.

Sljedećeg dana u emisiji su dva puta korištene videosnimke napravljene mobitelom. Prva je prikazala izjavu Hrvatice iz Lisabona, a druga donosi vijest o zatvaranju najstarijeg

¹ Promotivni video

puba na svijetu. Dana 14. veljače, u 38 minuta informativne emisije nije emitirana ni jedna videosnimka napravljena mobitelom. No za vijest objavljenoj u emisiji od 15. veljače o djevojčici iz Šibenika koja se od tumora liječi u SAD-u korišteni su materijali snimljeni mobitelom. Naime, iz SAD-a o tijeku liječenja izvještavaju njezini roditelji koji su se sami snimili uz pomoć mobitela. Kao razloge urednik navodi njegovu procjenu da se radi o važnoj vijesti koja zanima hrvatske građane, jer su skupljali sredstva za njezino liječenje pa je odlučeno da je korištenje snimke lošije kvalitete opravdano. U petoj analiziranoj emisiji prikazanoj 16. veljače nije bilo nijedne videosnimke napravljene mobitelom. Idućeg dana prvi put se u analiziranom sadržaju pojavljuju snimke iz kasnije ratom pogođenog područja, naime u RTL Direktu 17. veljače emitirana je snimka bombardiranja vrtića u Donbasu i ona je snimljena mobitelom. Videomaterijal loše rezolucije čije je korištenje uredništvo smatralo opravdanim bio je onaj koji prikazuje predsjednika Zorana Milanovića na privatnoj proslavi. Emisije emitirane tri, odnosno dva dana uoči rata u Ukrajini, 21. i 22. veljače, nisu sadržavale nijednu videosnimku napravljenu mobitelom. Posljednja, odnosno deseta analizirana emisija koja se odnosi na razdoblje prije rata sadržavala je jednu snimku nastalu mobitelom, a prikazala je izjavu hakera iz okolice Zagreba. Snimka je snimljena u zadnji tren pa, kako kaže autor priloga, nije bilo ni vremena ni resursa da se izjava snimi kamerom. Urednička odluka je bila da je ono što ima za reći od javnog interesa.

4.2.2. Rezultati analize sadržaja emisija nakon početka rata u Ukrajini

Analizom sadržaja emisija nakon početka rata u Ukrajini utvrđeno je da je od deset analiziranih emisija RTL Direkt videosnimka mobitelom korištena u svih deset emisija ukupno 43 puta.

Prvog dana rata u Ukrajini u RTL Direktu emitirana je specijalna emisija posvećena samo tom događaju, a već prvi prilog napravljen je uz pomoć videomaterijala snimljenih mobitelom. Kadrovi su bili dnevni i noći, a prikazivali su raketiranja. I sama reporterka u jednom dijelu priloga kaže: *amaterske snimke granatiranja preplavile su planet*. Ukrajinski vojnik se sam snimio mobitelom, a njegova izjava dirnula je svijet jer svojim roditeljima poručuje da ih voli. U ovom slučaju zahvaljujući mobilnom uređaju prenesena je i emocija s ratom pogođenog područja. Ratne strahote i bijeg od pucnjave također su snimljeni mobilnim uređajem. Da se radi o amaterskim snimkama, osim po kvaliteti slike, vidi se i po kadrovima koji se tresu i nisu dobro kadrirani te su snimke uglavnom okomite jer se po navici mobitel u ruci drži uspravno, a ne vodoravno. U istoj emisiji emitiran je još jedan prilog o situaciji u Ukrajini u kojem su korištene snimke mobitelom. Uz to, mobitelom se javio ukrajinski predsjednik Zelensky. Dakle, u toj emisiji snimke su korištene tri puta.

Drugog dana rata u Ukrajini, gledatelji su zahvaljujući snimkama s mobitela imali priliku vidjeti i čuti uzbunu, ali i kadrove noćne detonacije na kojima je kao izvor potpisan *Twitter*. Predsjednik Ukrajine Volodimir Zelenski svijetu se još jednom obratio i poslao poruku s ukrajinskih ulica putem snimke napravljene mobitelom. Izvještaj o situaciji u bolnici u Dnjepru također je popraćen videomaterijalom snimljenim mobitelom, a kao izvor naveden je *Twitter*. Snimke Černobila, vojnog aerodroma, tenka koji gazi sve pred sobom, naoružavanja Ukrajinaca i izrade molotovljevih koktela učinjene su mobitelom. Kod snimke iz skloništa gdje izbjeglice pjevaju kao izvor je naveden *Twitter*. Kod brojnog videomaterijala može se uočiti da su ga Ukrajinci snimili iz svojih domova i s balkona kako bi svijetu putem društvenih mreža pokazali što se događa.

Prije javljanja reporterke koja sa snimateljem pokušava izaći iz Ukrajine u takozvanom „filažu“² puštena je snimka napravljena mobitelom koja prikazuje kolone izbjeglica, a snimio ju je snimatelj.

Poseban prilog posvećen je isključivo objavama o ratu na *TikToku*. Cijeli prilog temeljen je na snimkama mobitelom, a svoje dojmove o ratu prenosi ukrajinski policajac i mladi ukrajinski vojnici koji plešu i pokazuju oružje. Dva člana ukrajinskog parlamenta javljaju se mobitelom, odnosno vidljivo je da su svoju izjavu sami snimili uz pomoć mobilnog uređaja.

Priča o liku i dijelu Vladimira Putina prikazana je uz pomoć snimki i fotografija nastalih uz pomoć mobitela. Putin i njegovi pomoćnici skloni su korištenju mobitela za snimanje materijala koje sami dalje distribuiraju kako bi postigli veći stupanj kontrole. Ponovno su prikazane i videosnimke bombardiranja snimljene mobitelom. Iz navedenog proizlazi da su u ovoj emisiji snimke mobitelom korištene u svakom prilogu tijekom emisije. U idućoj emisiji koja je emitirana 28. veljače 2022. izvještaj o tijeku borbe na ukrajinskom teritoriju popraćen je amaterskim snimkama, a korištene su i za javljanje RTL-ove reporterke s graničnog područja. U jednom od priloga sugovornik je bivši veleposlanik na Kosovu, a njegova izjava je snimljena mobitelom što je vidljivo po kvaliteti slike i iz njezinog okomitog položaja, što nije televizijski standard. Po riječima urednika, ovdje se radi o situaciji kada sugovornik koji ima važne informacije nije na pristupačnom terenu za snimateljsku ekipu. *Teaser*³ za uvod u emisiju napravljen je od snimke napravljene mobitelom. To se ponovilo i u idućoj emisiji. Petog dana rata u Ukrajini i ujedno u četvrtoj analiziranoj emisiji snimke učinjene mobitelom su korištene u vijestima o teškim bitkama za Kijev.

2 Kratka vijest i ton.

3 Promotivni video.

Mobitelom je snimljena i izjava gradonačelnika Kijeva Vitalija Klička. *Teaser* je snimljen mobitelom. Dnevni izvještaj stanja u Ukrajini započet je prilogom koji na početku donosi videosnimke bombardiranja ponovno snimljene mobitelom. U jednom dijelu reporterka kaže: *ovako su građani stali pred ruske vojne trupe*. Bez mobilnog uređaja nije prošao ni izvještaj iz bolnice u kojem je netko snimao liječnika dok pomaže unesrećenima. Iako je videosnimka vodoravna, s obzirom na to da slika nije visokokvalitetna može se zaključiti da nije snimano televizijskom kamerom. Osvajanje Hersona i ruske vojnike na njegovim ulicama netko je snimio s balkona što je također poslano u svijet. Nadalje, istog dana emitirana je izjava ukrajinskog predsjednika snimljena u uredskim prostorijama, a po niskoj kvaliteti slike i lošem kadriranju također se može zaključiti da je nastala mobitelom. Videomaterijali nastali mobitelom nisu izostali ni u prilogu o Rusima. Zbog sveprisutnosti mobitela i jer su stalno nadohvat ruke nastala je snimka obaranja dvaju ruskih helikoptera, a kao izvor naveden je *Twitter*. Dirljiva je bila za kraj emisije objavljena snimka ukrajinskog vojnika koji se sam snima dok automobilom odlazi na ratište i pjeva ukrajinsku borbenu pjesmu. Uvod u iduću emisiju donosi glavne najave (engl. *headlines*) montirane uz pomoć snimki napravljenih mobitelom. Vijest o nestanku struje i vode gledateljima je prezentirana videosnimkama koje su uradili građani iz svojih domova kroz prozore, ili u onim rijetkim trenucima dok su bili na ulici, a ne u skloništu. U izradi priloga korištena je amaterska snimka zgade koja je pogođena raketom. Prilog koji je uslijedio donosi izjavu predsjednika Zelenskog iz koje se jasno vidi da snima sam sebe dok drži mobitel u ruci. S ciljem pokazivanja svijetu mladih ruskih vojnika Ukrajinci su ih snimili mobitelom, u kadru su vidljivi mobilni uređaji, a jedan vojnik s majkom razgovara putem mobitela dok ga Ukrajinci snimaju. U priči o vojnkinjama jedna od njih se javlja mobitelom s ratišta. Na kraju emisije gledatelji su imali priliku vidjeti Ukrajinu koja je na *TikToku* objavila kako vozi tenk, a snimala se mobitelom. Ovdje dolazi do situacije u kojoj se jedan tradicionalni mediji kao što je televizija služi društvenim mrežama i *online* medijima kao izvorom informacija. Šesta analizirana emisija počinje dnevnim izvještajem uz već sada neizostavne videomaterijale napravljene mobitelom. Reporterka je napravila prilog o sankcijama Rusiji i zatvorenim trgovinama, a materijal koje je upotrebljavala u izradi snimljen je mobitelom. Prilog koji je uslijedio govori o ruskoj cenzuri, a dok se prikazuju videosnimke nastale snimanjem mobitelom kroz prozor, reporterka o Rusima kaže *ovo ništa ne vide*, referirajući se na rusku cenzuru. Korištena je izjava preuzeta s *Twittera*, dok reporterka osvrćući se na korištenje društvenih mreža kao izvora informacija i materijala zaključuje *informacija je bezbroj, neke su točne, a neke ne. Neke poput ovih nikada ne bi vidjeli da nije mobitela i interneta*. Izjava karatiste s bojišta je također snimljena mobitelom. Mariupolj je grad o čijoj se katastrofi izvještavalo danima, a i od tamo su stizale videosnimke napravljene mobitelom

korištene u sedmoj emisiji. Ulice opkoljenog grada snimili su njegovi žitelji. Vojnik se sam snimio držeći mobitel u ruci. Međutim, u jednom dijelu izvještaja pojavljuju se i profesionalne snimke. Savjetnik ukrajinskog predsjednika javlja se mobitelom iz svog dvorišta, sa snimkom lošeg kadriranja, pa je jasno da nije snimljen profesionalnom kamerom.

Tih dana je u Srbiji održan prosvjed podrške Putinu, a korišteni su materijali koji su snimljeni mobitelom. S obzirom na to da u Srbiji nije ratno stanje i da su televizijske kamere prisutne, u ovom slučaju, prema riječima urednika emisije, radi se o tome da su zbog svoje sveprisutnosti najbolji i za javnost najvažniji dijelovi snimljeni baš mobitelom. Diljem svijeta građani su slali poruke ohrabrenja Ukrajinčima, a sve je snimljeno mobitelom i objavljeno na društvenim mrežama pa nakon toga i na televiziji. Poseban isječak unutar emisije posvećen je bespilotnim borbenim letjelicama bajraktarima, što je također popraćeno snimkama nastalim mobitelom. Povodom Dana žena prilog je posvećen Ukrajinkama, a izjave missice koja je na ratištu i zastupnice u ukrajinskom parlamentu nastale su mobilnim uređajem i gledatelji su ih gledali u osmoj analiziranoj emisiji emitiranoj 8. ožujka 2022. U dnevnom izvještaju o ratnom stanju također su korištene snimke napravljene mobitelom. U narednim danima bilo je manje vijesti o ratu u Ukrajini, pa samim time i manje videomaterijala nastalih mobitelom. U emisiji od 10. ožujka 2022. korištena je samo izjava članice ukrajinskog parlamenta koju je sama snimila mobitelom, što je vidljivo iz niske rezolucije slike. U desetoj, ujedno i posljednjoj analiziranoj emisiji, ponovno se emitirao izvještaj koji je sadržavao snimke napravljene mobitelom te izjavu savjetnika ukrajinskog predsjednika. Osim toga, snimke napravljene mobitelom su korištene još samo u jednom prilogu.

4.2.3. Rezultati intervjua

Reporterka je rekla kako je u izvještavanju iz Ukrajine mobitel koristio često zato što je snimanje kamerom na nekim pozicijama i lokacijama bilo onemogućeno. Mobitelom su snimali tijekom evakuacije iz Kijeva i vožnje prema granici, baš kao i za vrijeme posjete skloništima. To im je bilo sredstvo rada čak i za javljanja uživo. Navodi kako je nekoliko javljanja uživo odrađeno mobitelom i za medije iz Srbije te Bosne i Hercegovine. Nazvali su ga putem *Vibera* ili *WhatsApp* i na taj način je uključili u studio. Ističe kako prilikom takvih javljanja nije bilo tehničkih poteškoća pa su i slika i ton bili odlični. O korištenju mobitela u intervju je rečeno sljedeće:

Mobitel smo koristili više nego ikada, ako se mene pita, govorim iz vlastitog iskustva. Od javljanja uživo, snimanja, uzimanja izjava od sugovornika, snimanje kadrova, fotografiranja za našu internetsku stranice – za sve.

Snimatelj je konstatirao da nikada do tada u svojoj karijeri mobitel nije koristio za javljanje uživo. Njegov dojam je, za razliku od kolegice novinarkе odnosno reporterke, da mobitel ipak nisu koristili puno jer se on trudio da što više snima kamerom i da s njom odradi javljanja uživo. Na pitanje zašto su koristili mobitel reporterka odgovora kako je mobitel puno manji nego kamera, manje je napadan i po procjeni ekipe na terenu neke situacije nisu bile sigurne da bi izvadili kameru, nego su kriomice snimali mobitelom, a prednost je i signal. Napominje kako ga je na mobitelu bilo i onda kada ga na *LIVE-u*, uređaju za javljanja uživo, nije bilo pa su se odlučili za mobitel što je bilo puno jednostavnije. Snimatelj ističe kako je u tim situacijama gdje nije bilo signala i slanje snimljenog materijala bilo znatno lakše putem mobilnih aplikacija i *WhatsApp*. Mobitel je ipak imao malo signala i putem njega su lakše poslali kadrove i izjave te se javljali uživo. Prisjeća se kako su mobitelom snimali i u nekim situacijama gdje nije bilo prikladno pokazivati kameru. Reporterka napominje kako su imali problem jer su sve telekomunikacijske mreže pale, pa internet uopće nije bio dostupan. Signal su tražili posvuda kako bi se mogli informirati putem *online* medija i društvenih mreža, što im je otežavalo posao, a situacija na terenu je opisana sljedećim riječima:

Nije radio Twitter, pale su mreže, nije bilo interneta i u jednom dijelu dana nismo mogli znati što se događa. Informirali smo se na licu mjesta, to je bilo tako da smo doslovno pitali ljude oko nas što se događa.

Javljanja u informativnu emisiju RTL Danas, kao i u izvanredne vijesti odradili su telefonskim pozivom. Reporterka je rekla da su bili lakše dostupni nego uspostavljanje veze *WhatsApp* i *Viberom*. Takva situacija zatekla ih je i na poljsko-ukrajinskoj granici gdje snimanje nije bilo dopušteno, pa je jedina opcija da se uključi u emisiju i prenese situaciju na terenu bila telefonski poziv. Na pitanje je li mobitel u potpunosti zamijenio kameru za vrijeme njenog izvještavanja iz Ukrajine, reporterka konstatira da mobitel nije u potpunosti zamijenio kameru, ali je pridonio tome da izvještavanje bude potpuno. Tom prilikom imao je važniju ulogu nego što je to na drugim terenima. Snimatelj kaže da mobitel ne može zamijeniti kameru jer ima slabiju kvalitetu slike. Ta slika je po njemu prihvatljiva dok su idealni uvjeti, no problemi nastaju kada nema svjetlosti i kada je noć, pa kvaliteta same slike bude iznimno loša. Konstatirao je kako u *takvim noćnim uvjetima slabe rasvjete mobitel ne može puno, doduše ne može puno ni kamera, ali mobitel ne može ništa*. Reporterka naglašava kako im je mobitel puno olakšao posao. Kao njegove nedostatke navodi baterije koje su se brzo praznile jer je bilo hladno. Snalazili su se na sve moguće načine, dugo su putovali, pa im puno nisu pomogli ni prenosivi punjači. No unatoč tome, reporterka smatra da mobitel ima i dosta prednosti kao što su *lakše si dostupan, brže si povezan, manji je,*

pristupačniji, manje napadan, definitivno je brži. Reporterka se ne slaže sa snimateljem da im je mobitel u izvještavanju iz Ukrajine puno olakšao posao i ističe da im je *omogućio da i dalje nastavimo raditi u toj varijanti da radimo bez slike, ali barem da tonom dočaramo što se tamo dešava.* Reporterka i snimatelj su suglasni i kod prednosti mobitela na ovakvim terenima, pa je i snimatelj naveo da je mobitel brz, malen, neprimjetan i jednostavniji za slanje materijala te ima veću mogućnost javljanja u eter pozivom. Nadalje, za one koji ne razumiju tehničke aspekte funkcioniranja televizije Ispitanik Zobjašnjava kako za slanje materijala snimljenih kamerom treba jak internet jer se šalje putem *LIVE* uređaja koji u sebi ima šest SIM kartica, materijal se šalje putem interneta na server i to slanje traje puno dulje jer se šalje u stvarnom vremenu - ako je snimljeno sat vremena materijala, to će se slati sat vremena. Dakle, da bi to poslao s terena na televizijske servere snimatelj sa sobom mora imati dodatni uređaj koji treba priključiti, za njega treba puniti bateriju i zahtijeva pun signal, pa ako nema interneta, taj uređaj ne znači ništa. Materijal snimljen mobitelom će se puno brže i jednostavnije poslati, dok za slanje materijala snimljenog kamerom treba dodatni uređaj, a sam materijal netko u firmi na serverima treba primiti i dočekati, dok na *WhatsAppu* nema tog problema. Međutim, ta prednost mobitela da se snimljeni materijal šalje brže i jednostavnije brzo nestaje kada se zbog bolje kvalitete na mobitel spoji mikروفon što automatski povećava veličinu materijala pa će se sporije slati, navodi snimatelj.

Loša kvaliteta slike po njemu je najveći nedostatak mobitela za obavljanje televizijskog snimanja. Na pitanje može li mobitel zamijeniti kameru odgovara:

Naravno da tehnologija napreduje i da će mobitel kad-tad postati neki standard izvještavanja, on još službeno standard nije, snimke mobitelom se koriste, ali se koriste u nedostatku materijala snimljenog kamerom.

Većina novinskih agencija još uvijek koristi kamere jer se kvaliteta koju pruža kamera ne može zamijeniti mobitelom, iako već sada mobiteli imaju tri objektiva: široki, normalni i zum. Osim toga, kako objašnjava snimatelj, proizvođači pokušavaju unaprijediti tehnološke karakteristike tako da u lošim svjetlosnim uvjetima kada se počinju javljati šumovi i loša kvaliteta slike softverski uklone taj problem. No to i dalje nije na razini kamere jer se primjerice mobitelom teško može nešto dobro, odnosno kvalitetno zumirati. S mobitelom se u idealnim uvjetima može zumirati do otprilike 15 metara, a da pritom kvaliteta slike bude zadovoljavajuća za televiziju, dok je taj doseg s kamerom do 100 metara. Kamera se s lošim vremenskim uvjetima puno bolje nosi nego mobitel. Najvažniji su idealni svjetlosni uvjeti. Primjerice, kiša otežava snimanje i mobitelu i kameri, ali kamera se lakše nosi s

time, iako se danas proizvode vodootporni mobiteli. Kada govorimo o profesionalnosti i standardu, kamera je standard, a mobitel još nije standard. Iako se koristi i na televiziji, snimatelj kaže da je mobitel još uvijek za televiziju nužno zlo. Osim slike i kvaliteta tona je mobitelu još uvijek nedostižna. Ton snimljen kamerom je puno bolji jer se na kameru priključi mikrofon te na kameri postoji i ton koji je malo usmjereniji i koji ne hvata baš sve, ali hvata ono što se snima. Mikrofoni na mobitelima su napravljeni da mobitel bude uz lice i da se njime telefonira, a prilikom izjave govornik mora biti jako blizu da ton bude dobar. Na pitanje koliko im je vidljivost kamere pomogla ili otežala posao snimatelja kaže da civili nisu imali ništa protiv snimanja, ali vojska time nije bila oduševljena, točnije dobrovoljnim vojnicima nije bilo drago vidjeti kameru. No civili, obučeni vojnici i policija koja ih je zaustavljala na punktovima nije imala problem s time da ih snimaju, bili su svjesni važnosti izvještavanja iz Ukrajine. No prilikom izvlačenja iz Ukrajine RTL-ovom snimatelju je u jednom trenutku trajno oduzet mobitel. Dok su bili na putu prema granici, kako svjedoči, iz kontra smjera je nailazila kolona koju je predvodilo vojno vozilo, a iza toga su bila dva autobusa puna vojnika. Nikada nisu ustanovili koja je to vojska bila, jesu li to ukrajinski ili ruski vojnici. No novinarske ekipe koje su se ondje zatekle u tom trenutku, pa tako i RTL-ova, smatraju da su to bili ruski vojnici odjenuti kao civili. Snimatelj situaciju opisuje kako slijedi:

Ja sam se odlučio u tom trenutku da ću tu kolonu iz kontra smjera snimati mobitelom, a ne kamerom jer mi se činilo sigurnije za mene i za sve i da mi ne uzmu kameru. Ja sam imao kameru pod nogama, ispod sjedišta, ali sam odlučio snimati mobitelom jer sam sjedio naprijed i bio sam jako uočljiv. Mobitelom sam se trudio snimiti što neupečatljivije.

Kako kaže, želio je snimiti nervozu i napetost kod tih vojnika, htio je da svijet vidi taj trenutak koji su oni vidjeli, da jedni odlaze iz zemlje, a drugi na ratište. Profesionalni vojnik ga je vidio da snima i nije reagirao, međutim to se nije svidjelo nekom od civila koji su odlazili u rat. Snimio je oko 40 sekundi materijala i naposljetku ostao bez njega, a situaciju opisuje ovako:

Tada više nisam snimao, razgovarao sam s kolegom iz N1 televizije i odložio mobitel ispred sebe. Netko je počeo udarati šakom po prozoru, kada sam se okrenuo vidio sam uperenu pušku u mene i pokazivao je na mobitel i rekao: „davaj“, automatski sam shvatio što se događa i uzео sam mobitel i bez puno razgovara ga dao. Bitno mi je bilo da mi ne uzme kameru i da ne ugrozimo svoje živote.

Na kombiju im je pisalo TV, ali to njima nije bilo očito bitno u tom trenutku. O izvještavanju mobitelom tijekom prvih dana rata Ispitanik 1 je još rekao kako je urednicima bilo svejedno koristi li se ekipa na terenu mobitelom ili kamerom. Ispitanik 1 navodi kako je uredništvu bilo važno samo da dođu do relevantnih informacija bez obzira na to kakva je kvaliteta slike i tona, odnosno zanemareni su televizijski standardi što nije uobičajena situacija, a uspoređuje je s onom u razdoblju lockdowna tijekom Covid-19 pandemije kada su videosnimke mobitelom postale poželjne. Za kraj o izvještavanju mobitelom iz Ukrajine Ispitanik 1 zaključuje *da su bili neki drugi idealni uvjeti sigurno ne bi bilo tako, ali u ovom slučaju je bilo – može, dapače, super.*

5. Rasprava

Analizom sadržaja utvrđeno je da se korištenje videomaterijala snimljenog mobitelom povećalo u informativnoj emisiji RTL Direkt nakon početka rata u Ukrajini, i to za 4,3 puta, odnosno za 23 %, što je ujedno i odgovor na prvo istraživačko pitanje. Vidljivo je da je rat u Ukrajini utjecao na promjenu televizijskih praksi, budući da su se u analiziranom informativnom programu učestalije objavljivale amaterske snimke. Od deset analiziranih emisija u periodu od početka rata, svaka sadrži snimke mobitelom. Gotovo cijela prva emisija nakon početka rata sadrži amaterske snimke čiji su autori građani i vojnici. Analizom deset emisija objavljenih prije početka rata vidljivo je da u emisijama emitiranima prije ruske invazije snimke mobitelom nisu korištene često, već rijetko i u iznimnim okolnostima. To su okolnosti kao što su korištenje mobitela za snimanje u situacijama poput nepristupačnosti terena, iznenadnog i neočekivanog događaja, nemogućnosti snimanja kamerom jer za to snimatelj nije imao dopuštenje, nemogućnosti odlaska novinara i snimatelja na udaljene lokacije iz financijskih ili tehničkih razloga te bolesti kao što je bilo u uvjetima pandemije COVID-19. Koronavirus je te kriterije itekako izmijenio, pa je snimanje mobitelom bilo poželjno u svrhu očuvanja zdravlja. No kako su popustile epidemiološke mjere kamera je ponovo preuzela primat. Analizom emisija prije početka rata to je i potvrđeno, što je ujedno i odgovor na istraživačko pitanje kada se i zašto inače u informativnim emisijama upotrebljavaju snimke snimljene mobitelom. U deset analiziranih emisija radilo se upravo o spomenutim situacijama kao što su velika udaljenost sugovornika i nedostatak materijala, odnosno nedostupnost prava korištenja snimki drugih novinskih agencija i televizijskih kuća, zbog čega se preuzimaju amaterske snimke. Na nekima od njih autori nisu potpisani, a na onima koje jesu uglavnom se radi o *Twitteru*. Tamo gdje izvor nije potpisan uglavnom se radi o različitim društvenim mrežama, što predstavlja odgovor na treće istraživačko pitanje - odakle su preuzeti videomaterijali snimljeni mobitelom? Također,

pregledavajući deset emisija emitiranih nakon početka rata vidljivo je da se ti materijali koriste u svim dijelovima emisije, od takozvanih „filaža“, glavnih najava (engl. *headlines*), izjava do priloga. Mobiteli mijenjanju kameru jer su sveprisutni i brži, a to su potvrdili sugovornici intervjua koji su se složili da je mobitel bio od velike koristi u izvještavanju o ratu u Ukrajini, no ne vjeruju da će mobitel uskoro zamijeniti kameru u potpunosti s obzirom na to da je kvaliteta slike i tona kakvu ima materijal snimljen kamerom još uvijek za mobitele nedostižan.

Ograničenja istraživanja ponajviše se odnose na metodu i uzorak istraživanja. U radu je primijenjena metoda analize sadržaja na jednoj vrsti emisije jedne televizijske kuće. U tom smjeru ide i preporuka za buduća istraživanja – obuhvatiti više emisija različitih televizijskih kuća, kao i provesti više intervjua s reporterima i snimateljima koji su boravili u Ukrajini i Rusiji za vrijeme rata te na taj način dobiti različite perspektive koje bi vodile do relevantnog zaključka. Metoda analize sadržaja također ima svoje nedostatke poput mogućnosti pojave subjektivnosti prilikom interpretacije informacija (Metzinger i Toth, 2020), dok intervju kao tehnika ispitivanja ne može obuhvatiti veliki broj pitanja te ne garantira anonimnost, zbog čega često osobe mogu biti suzdržane kod osjetljivijih pitanja (Metzinger i Toth, 2020). U budućnosti bi stoga bilo korisno provesti kvantitativno istraživanje u kojem bi se i kroz anonimni upitnik dobila drukčija perspektiva, a čiji bi se odgovori mogli interpretirati statističkom analizom. Isto tako, preporuča se provesti longitudinalno istraživanje vezano za korištenje videomaterijala snimljenih mobitelom u informativnim emisijama kroz duži vremenski period kako bi se dobila detaljnija slika televizijskih praksi.

6. Zaključak

Konvergencija medija je utjecala na razvoj suvremenog novinarstva koje karakterizira brzina i umreženost, a sve više ljudi konzumira vijesti i informira se putem *online* medija, pri čemu se koriste pametnim telefonima koji su sveprisutni i svakim danom imaju sve više korisnika. Promijenili su ljudske živote, ali i medije. Postali su sredstvom izvještavanja, uz pomoć njih se novinari informiraju, pišu i stvaranju medijske sadržaje te ih distribuiraju. Ono što su nekóć za novinara bili pero i papir, sada su pametni telefoni. Njihove glavne prednosti su brzina, jednostavnost i dostupnost u gotovo svakom trenutku. Osim za stvaranje medijskog sadržaja, mobiteli su sve češći alat za konzumiranje vijesti jer omogućuju brz i jednostavan pristup ažuriranim vijestima koje donose interaktivnost. U tim okolnostima lakše se dolazi do najnovijih vijesti, ali i do netočnih informacija za čiju provjeru novinari nemaju dovoljno vremena. Širenje vijesti putem društvenih mreža je korisno, ali i opasno.

Koliko važno može biti stvaranje informativnog sadržaja na društvenim mrežama uz pomoć mobitela pokazalo je istraživanje provedeno za potrebe ovog rada. Njime je utvrđeno da su mobiteli postali neizostavni dio novinarskih izvještaja. Posebnu ulogu su odigrali u prvim danima izvještavanja o ratu u Ukrajini, dok novinarske ekipe nisu uspjele doći na teren. Osim toga, u odnosu na kameru oni su brži, nenametljiviji i sveprisutni. Na osnovu rezultata analize možemo zaključiti da su mobiteli promijenili način izvještavanja, informiranja i stvaranja vijesti u ratnim okolnostima. Građani, izbjeglice i vojnici postali su ratni reporteri koji vijesti šire posredstvom društvenih mreža, a iste te sadržaje preuzimaju medijske kuće koje često te sadržaje i ne provjeravaju. Prilikom korištenja videa kao novinarske forme treba provjeriti je li video autentičan, relevantan i je li senzacionalistički, no sva ta pitanja zanemarena su u izvještavanju o ratu u Ukrajini. Video su se društvenim mrežama i *online* medijima širila velikom brzinom, brojni su bili senzacionalistički i nerijetko su služili u svrhu propagande, a njihova autentičnost se nije provjeravala. Međutim, mediji nemaju angažirane timove ni odjele koji bi to provjeravali, a novinari za to nemaju vremena ni adekvatnih znanja. No bez obzira na to, analizom emisija utvrđeno je da se korištenje videomaterijala snimljenog mobitelom nakon početka rata u Ukrajini povećalo unatoč niskoj kvaliteti slike i televizijskim standardima. Snimke mobitelom pridonijele su informiranju javnosti i prikazivanju ratnih strahota cijelom svijetu, bez obzira na to što je Rusija provodila veliku propagandu putem državne televizije i medija u njezinom vlasništvu.

Literatura

- Archer, D. i Finger, K. (2018). *Walking in another's virtual shoes: Do 360-degree video news stories generate empathy in viewers?* Tow Center for Digital Journalism, Columbia Journalism School.
- Brautović, M. (2011). *Online novinarstvo*, 1. izdanje, Zagreb: Školska knjiga.
- Deuze, M. (2019). What Journalism Is (Not). *Social Media + Society*, 1–4 DOI: 10.1177/2056305119857202
- Eddy, K. i Fletcher, R. (2022). *Perceptions of media coverage of the war in Ukraine*. Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022/perceptions-media-coverage-war-Ukraine>
- Ermoshina, K. (2023). Voices from the Island: Informational annexation of Crimea and transformations of journalistic practices. *Journalism*, 14648849231152359.
- García-Avilés, J. A. (2020). Reinventing television news: Innovative formats in a social media environment. *Journalistic Metamorphosis: Media Transformation in the Digital Age*, 143–155.
- Hermida, A. (2010a). Twittering the News: The Emergence of Ambient Journalism. *Journalism Practice*, 4 (3): 297–308.
- Hermida, A. (2010b). From TV to Twitter: How ambient news became ambient journalism. *Media/Culture Journal*, 13(2).
- Jurrat, N. (2011). Mapping digital media: citizen journalism and the internet. *Open Society Foundation: Washington*.
- Kersley, A. (2022). *Unprecedented reader interest in Ukraine as publishers shift to covering longer war*. Press Gazette. <https://pressgazette.co.uk/news/ukraine-reader-interest-publishers-uk/>
- Kitsa, M. (2019). Smartphones in journalism. *Media Literacy and Academic Research*, 2(2), 94–108.

- Metzinger, Č. T. i Toth, M. (2020). *Metodologija istraživačkog rada za stručne studije*. Veleučilište Velika Gorica.
- Mučalo, M. (1999.). Novinarstvo u ratnim uvjetima. *Politička misao*, 36 (2), 125-135.
- Newman, N., Robertson, C.T., Eddy, K. i Kleis Nielsen, R. (2022.) *Reuters Institute Digital News Report*, Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Nygren, G., Glowacki, M., Hök, J., Kiria, I., Orlova, D. i Taradai, D. (2016). *Journalism in the Crossfire*. *Journalism Studies*, 19(7), 1059–1078. doi:10.1080/1461670x.2016.1251332
- Özdemir, H. (2023). *The Rise of Military Bloggers Amid the Russian-Ukrainian War*. Discussion paper. Trt World Research Centre
- Pantti, M. i Bakker, P. (2009). Misfortunes, memories and sunsets. *International Journal of Cultural Studies*, 12(5), 471–489. doi:10.1177/1367877909337860
- Pavlik, J. (2022). The Russian War in Ukraine and the Implications for the News Media. *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 8, 1-17.
- Prelević, I. S. i Milosavljević, I. (2020). Citizen journalism, bloggers and ethics. *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene* 10, 29.
- Reuters. (2022). *Court shuts down Novaya Gazeta, one of Russia's last independent media*. <https://www.reuters.com/business/media-telecom/court-shuts-down-novaya-gazeta-one-russias-last-independent-media-2022-09-05/>
- Robinson, P., Brown, R., Goddard, P. i Parry, K. (2005). War and media. *Media, Culture & Society*, 27(6), 951–959. doi:10.1177/0163443705057685
- Peović Vuković, K. (2011). Pismenost nakon decentralizacije. Nudi li Mreža novi oblik pismenosti? *Sic: časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje*, 2(1), 29-29.
- Ramesh, R., Raman, R. S., Virkud, A., Dirksen, A., Huremagic, A., Rodenburg, D. F. D., i Ensafi, R. (2023). Network Responses to Russia's Invasion of Ukraine in 2022: A Cautionary Tale for Internet Freedom. *Proceedings of the 32nd USENIX Security Symposium, USA*, 2581-2598
- Reyes-de-Cózar, S., Pérez-Escolar, M. i Navazo-Ostua, P. (2022). Digital competencies for new journalistic work in media outlets: A systematic review. *Media and communication*, 10(1), 27-42.
- Spitzer, M. (2021). *Epidemija pametnih telefona. Prijetnja zdravlju, obrazovanju i društvu*, 1. izdanje, Zagreb: Ljevak.
- Šimunović, D. (2020). Televizija u digitalnom okruženju. U: Zgrabljic Rotar, N. (ur.). *Digitalno doba : masovni mediji i digitalna kultura, Zagreb: 2. izdanje, Zagreb: Naklada jesenski i Turk*.
- Vosoughi, S., Roy, D. i Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. doi:10.1126/science.aap9559
- Westlund, O. (2013). Mobile news: A review and model of journalism in an age of mobile media. *Digital journalism*, 1(1), 6-26.
- Zgrabljic Rotar, N. (2020) *Digitalno doba. Masovni mediji i digitalna kultura*, 2. izdanje, Zagreb: Naklada jesenski i Turk.

Analysis of the content of an informative television show in the context of the use of mobile phones in reporting on the war in Ukraine

.....

Abstract

The development of digital technologies has changed the journalistic profession and the ways of creating content, collecting information and distributing news, in which recordings created by mobile phones are increasingly used. This contributed to the development of citizen journalism, whose role came to the fore in the reporting of the war in Ukraine, during which citizens disseminated video materials via smartphones and social networks, which were then broadcast on television shows, which was not a common practice until now. Therefore, the aim of this work is based on the analysis of the role of mobile phones in reporting on the war in Ukraine with the aim of determining whether there has been a change in the way journalists and television companies work and report. For the purpose of the research, ten RTL Direkt shows before the start of the war in the period from February 10 to February 23, 2022, and ten shows after the start of the war from February 24 to March 14, 2022 were analyzed, and a semi-structured interview with RTL was additionally conducted. -s reporter and videographer who happened to be in Ukraine at the beginning of the war and shared their experiences of using mobile phones while reporting on the war. The analysis of content found that the use of video material recorded by mobile phones increased in news broadcasts after the start of the war in Ukraine by 4.3 times, which shows that the war in Ukraine influenced the change in television practices.

Keywords: content analysis, Ukraine, Russia, war, news media, television, mobile phone

Kristina Čirjak

Kristina Čirjak je doktorandica doktorskog studija Mediji i komunikacija na Sveučilištu Sjever u Koprivnici. Magistrirala je komunikologiju i kroatologiju na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Novinarstvom se bavi od 2013. godine. Radila je na HRT-u, a posljednjih godina članica je RTL-ovog informativnog tima. Izvještava o svim događajima, od elementarnih nepogoda i crne kronike do društvenih i socijalnih tema. Dvostruka je dobitnica nagrade HND-a "Siniša Glavašević" za televizijsko novinarstvo, dvostruka je dobitnica i nagrade Svjetionika za izvještavanja o siromaštvu, a za promicanje obrazovanja uručena joj je nagrada Udruge Pragma. Znanstveni interesi su joj mediji i novinarstvo.

Matea Cvjetković

Matea Cvjetković je doktorandica doktorskog studija Mediji i komunikacija na Sveučilištu Sjever u Koprivnici. Magistrirala je menadžment na Neoma Business School u Rouen-u u Francuskoj, magistrirala je međunarodne odnose i diplomaciju na Sveučilištu Libertas u Zagrebu te diplomirala na Rochester Institute of Technology Croatia u Dubrovniku. Trenutačno radi kao asistent u Institutu za javne financije u Zagrebu. S više od 10 godina radnog iskustva u marketingu, njeni znanstveni interesi usmjereni su na korporativnu komunikaciju, organizacijske promjene te poduzetništvo i inovacije.

Željka Perić

Željka Perić je doktorandica doktorskog studija Mediji i komunikacija na Sveučilištu Sjever u Koprivnici. Zaposlena je kao pomoćnica ravnatelja Ureda za komunikacije u Središnjoj agenciji za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije. Kao diplomirana novinarka, radila je na televiziji, zatim u agenciji za PR i marketing te kao glasnogovornica Ministarstva graditeljstva i Ministarstva uprave u Hrvatskoj. Na trećoj je godini doktorata Mediji i komunikacije Sveučilišta Sjever u Koprivnici. S više od 15 godina radnog iskustva, njen rad usmjeren je na poboljšanje komunikacije državnih i javnih tijela s medijima i javnosti.